ԵՒՐՈՊԱ

Լրագիր Քաղաքական

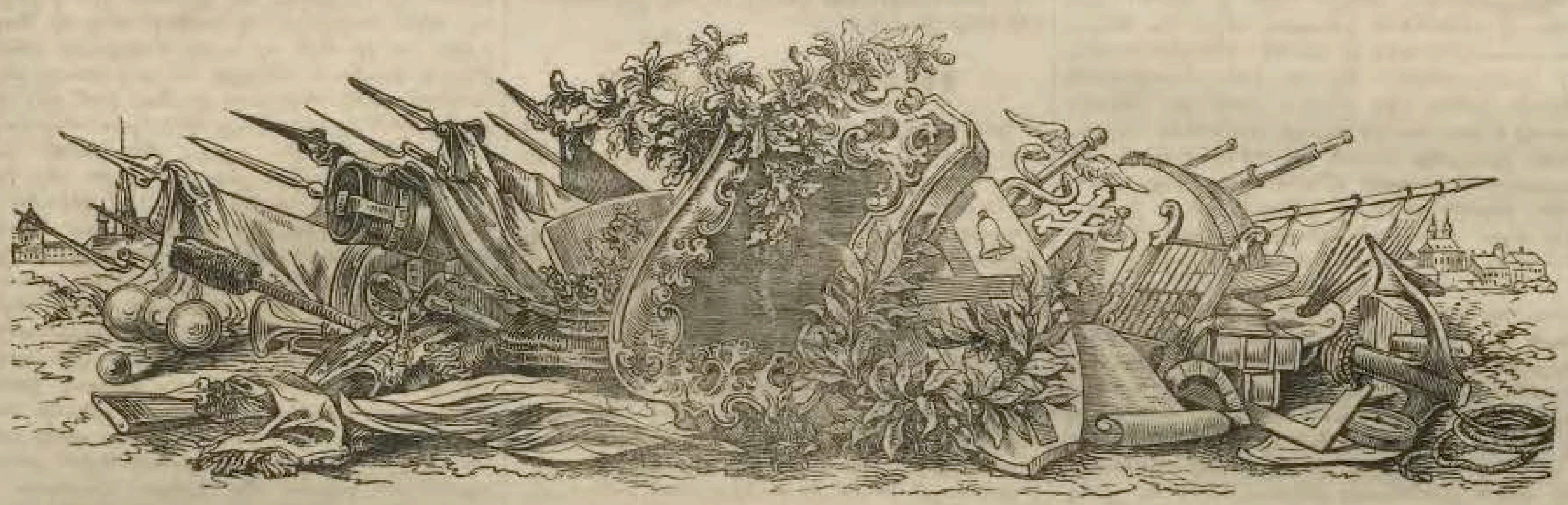

Թիւ 48 — 29 (17) ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ — 1856

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ. Թրիեստի մէջ կայսեր համար եղած հանդիսութիւնները: Համմէր Բուրկշթալի մահը: Բարեգործ ընկերութիւն մը: Աւստրիայի հանքերէն ելած ոսկին եւ արծաթը: Վենետիկի լրագիր կարգադրութիւնը:
ԳԱՂՂԻԱ. Երկրին ներքին վիճակը: Ժողովրդեան գիւղացւոց Փարիզէն ելլելը: Գաղղիոյ արտաքին ...:
ԱՆԳԼԻԱ. Գանձին արդիւնքը: Հրատարակութիւնները: Կրթութեան վիճակը: Երկաթուղեաց ...:
ԻՏԱԼԻԱ. Նէապոլսոյ վիճակը:
ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ. Օտարական վաճառք: Դաշնին մէկ ...:
ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ. Նոր պաշտօնեայք: Գաղղիոյ եւ Թուրքաց զօրագնդերուն ...: Ռուսական ...:
ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՔ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ. ...
ԲԱԶՄԱԶԱՆ. ...
ԱՌԵՒՏ. ...

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԷՆՆԱ. 29 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ.

ՏՐԻԵՍՏԷՆ ամսոյ 20էն կը գրեն: Քաղքիս մարդկանցներէն ու Նաւահանգստին մէջ գտնուած պատերազմականներէն արձակուած թնդանօթները ժամը 1ին ծանուցին թէ Մեծափառ կայսրն ու կայսրուհին Օպչինայի վրայ շինուած պաշտպանի մը հասած են: Ինչպէս փառաւոր զարդարուած քաղքին ամէն կողմէն ժողովրդեան անհամար բազմութիւն մը դէպ ի Օպչինայի ճամբան ու զօրանոցի հրապարակին վրայ շինուած գեղեցիկ յաղթութեան կամարին քովը սկսան ժողովուիլ, սպասելով Հիւրերուն գալուն: Համար Թրիեստի կառավարը շատ մեծամեծ պաշտօնատարներով ընկերը քաղքին սահմանագլուխը գիմաւորելու: Օպչինային վրայ քաղաքացւոց ժողովքը եւ գունդ մը քաղաքացի զօրք մեծափառ Հիւրերուն իրենց յարգութիւնը մատուցին. անկէ անհամար մեծամեծաց կառքերը կայսերական կառքերուն հետ միանալով գեղեցիկ զարդարուած ճամփաներուն մէջէն մինչեւ քաղաք եկան: Քաղաք մտնելու տեղը մանաւոր պատուոյ դուռ մը շինուած էր, որուն քով քաղքին պաշտպան զօրքը բարեւ տալով կեցած էին: Քաղքին հրամանատարը նոյն տեղէն մեծափառ Հիւրերը մինչեւ իրենց բնակարանը տարաւ: Իրիկուընէ նոյն օրը քաղաքական եւ զինուորական մեծամեծաց ընդունելութիւն տուաւ. ամսոյ 23էն կայսրն ու կայսրուհին Լլոյտի ընկերութեան Ինֆերշտէյն շոգենաւով եւ ուրիշ 11 շոգենաւաց ընկերութեամբ պտոյտ մ'ըրին. եւ նոյն ընկերութեան նաւաշինարանը այցելեցին: Իրիկուան որ Ինֆէրշտէյն պատերազմական շոգենաւով Մուճճիա գոցին եւ պատերազմական նաւաշէն Արսենալ շոգենաւին ծով իջնելուն ներկայ գտնուեցան: Ամսոյ 25էն Թէինակալը կայսրուհւոյն հետ նոյն Ինֆէրշտէյն շոգենաւով դէպ ի Վենետիկ ճամբայ ելան:

— Համմէր Բուրկշթալ արեւելեան լեզուաց ու պատմութեան գիտութեամբ եւ շատ մատենագրութիւններով բոլոր Եւրոպայի մէջ անուանի եղած աւստրիացի ուսումնականն, ամսոյ 22էն Վիէննայի մէջ վախճանեցաւ:

— Վիէննայի մէջ Դէնդոլէից տիկնոջ գլխաւորութեամբը հաստատուած ընկերութիւնն, որուն վախճանն է աղքատ գաղթաւոր տղոց ձմեռուան զգեստ շինել, աս ձմեռ ալ սկսաւ իր բարերար գործը կատարել, եւ 181 փոքրիկներու տղոց եւ աղջկանց նոր զգեստ բաժնեց: Մինչեւ հիմա աս ընկերութիւնը 1934 տղու նոր զգեստ բաժնած է:

— Աւստրիական ոսկւոյ եւ արծաթի հանքերէն 1854ին 6381 մարք (1404 օգգա) ոսկի եւ 134,330 մարք (29,552 օգգա) արծաթ ելեր է: Ասոնց մէջէն ոսկւոյն կէսէն աւելին եւ արծաթին 127,578 մարքը ալերունեան կը վերաբերէր, որոնց ամէնն ալ ոսկի եւ արծաթ ստակ տպելու գործածուեցան:

— Վենետիկի լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Ս. Քահանայապետը, Գոլենիայի արքեպիսկոպոս Վիսլէ Իրիսյ կարդինալին հրաման տուեր է, որ իր կողմանէ Աւստրիոյ կայսրն՝ անոր Լոմպարտիայի եւ Վենետիկի գաւառներուն բրած ձանձրութեան ժամանակ ողջունելու երթայ:

ԳԱՂՂԻԱ

ՓԱՐԻԶԷՆ Գրոյեմ լրագրին կը գրեն: Կ'երեւայ թէ Գաղղիայի ժողովրդեան յայտնուած անգոհութեան նշանները կառավարութեան աչքը բացած են. որովհետեւ՝ անոնք որոնց որ աս խնդիրին աւելի մերձաւորապէս կը միտաբերի, քանի մը մեծ փոփոխութիւններ ու նորոգութիւններ ընելու եւ անէ են: Նոցին գործոց պաշտօնեան գաւառապետաց խիստ քննութիւն մը պիտ'որ ընէ, որոնց մեծ մասն իրենց պաշտօնին անյարմար են, ասոնց իշխանութիւնը գեղականներու 2էն վեր շատ աւելցած է, եւ ասով համարձակութիւն առած՝ քանի մ'անգամի քաղաքին գործերը ըսին որ բաղդատած աղէկ պաշտօնատարներուն բրածն անցաւ: Այսպիսի գործքերուն՝ որոնցմէ կայսրն անմեղ ալ անտեղեակ չէ, բայց ժողովուրդն անդադար կը տեսնէ, համբերութիւնն այնչափ կը համբերէ մինչեւ որ չափը լեցուի: Աս պատճառաւ համար է որ արենացիք ժողովքին համար ընտրուած նոր պատգամաւորները առհասարակ կառավարութեան հակառակ մարդիկ են: Վերջին երկու տարիները Գաղղիական կայսրը բազմաթիւ ուրախ քաղաքականութեան զբաղած ըլլալով, ներքին վիճակը հոգալու ժամանակ չունեցաւ. բայց հիմա երկրին վերջին ստորինանք հասած են, ինքն ալ նաւէն աւելի ուշադրութիւն, ոչ ինչ կը սիրէ եւ ուշադրութիւն դարձուց թէ Ալ ստանալը անցած է:

— Բոլոր լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Նէապոլսոյ փարիզ կեցող դեսպանը նոյն քաղքէն ելլելու պատրաստուելով, իր հրամանները Փարիզի դեսպանին յանձնեց:

— Ըստ որում Գաղղիայի հինգ տարին մէկ մ'ըլլալու աշխարհագիրը հրատարակուեցաւ. եւ թէպէտ գեւ պաշտօնական եղանակաւ հրատարակուած չէ, սակայն այնչափն իմացուած է որ աս հինգ տարուան մէջ (1851—1856) բոլոր Գաղղիայի ժողովուրդը միայն 200,000 աւելցեր է, որ բանը է տարին միայն 40,000 հոգի, որն որ 36 միլիոն ժողովրդեան մը համար շատ քիչ է: Ասոր պատճառ Սեւաստոպոլի ընդհանուր լրագրին Փարիզի թղթակիցներէն մէկը Ղրիմին պատերազմը կը դնէ: Թէպէտ եւ, կ'ըսէ նոյն թղթակիցը, պաշտօնական հաշիւները ծանուցին թէ նոյն պատերազմին մէջ Գաղղիական բանակը միայն 83,000 հոգի կորսնցուց, բայց իրօք անոր կրկինը կորսնցուց: Ասկէ զատ երկրին ներքին անառատութեան վիճակը եւ գլխաւորապէս հունձքին երեք տարի վրայէ վրայ անյաջող ելլալն ամուսնութեանց նուազելուն եւ մանուկներուն աւելնալուն պատճառ եղաւ: Բայց ժողովրդեան քիչ բազմանալէն աւելի վնասակար է Գաղղիայի գիւղացւոց նուազիլը, որոնք բանակին համար այնչափ զօրք տալէն զատ, հիմա ալ գործաւորելու մեծ քաղաքները կ'երթան: Ասով մէկ կողմանէ երկրագործութեան հարկաւոր անձինք կը պակսին, եւ միւս կողմանէ քաղաքներուն աւելորդ բազմութեամբ լեցուելով, անոնց մէջ աղքատն աւելի եւս կը շատնայ:

ԱՆԳԼԻԱ

ԼՈՆՏՈՆ, 21 Նոյեմբերի: Երէկ Սըր Ջէյմս Ուդրէմ Սութամբթընէն դէպ ի Պարսից ծոցը ելաւ, Պարսից դէմ արշաւելու անգղիական զօրաց հրամանատարութիւնն առնելու համար:

— Անգղիոյ գրամատունէն տուած վերջին հաշիւը շատ յաջող է: Իր դուրս տուած թղթադրամը 309,950 ոսկեկէն նուազեր եւ պատրաստ դրամը 154,015 ոսկեկէն աւելցեր է:

— Կ'երեւայ թէ երկաթուղւոյ գրամոց գողութիւնը սարսափելի սխալ մ'եղած է: Աս օրերս դարձեալ Անգղիայի Հիւսիսային երկաթուղւոյ ընկերութեան հաշուեկալներէն մէկն սուտ կեղծաւորութեան քննութեան տակ ձգուած է, ընկերութեան աւելի 1000 ոսկեկէն խաբած (կորսուած) ըլլալուն համար: — Դարձեալ աս օրերս շարադրած մը երկաթուղւոյ ընկերութեան մ'արկղակալն իր իրին մէջ պահելով՝ մեծ գումար մը գողցաւ եւ աներեւոյթ եղաւ: Կառավարութիւնը սպանողը գտնողին 500 ոսկեկէն խոստացաւ, նոյնպէս երկու առանձնական մարդիկ 100 եւ 50 ոսկեկէն խոստացան:

ԻՏԱԼԻԱ

ՆԷԱՊՈԼՍՈՅ եկած լուրը կը ծանուցանեն թէ կառավարութիւնը Սիկիլիա կղզւոյն համար մեծ հոգի մէջ է, որովհետեւ հիմակուն ապստամբութիւն մ'ելլելը կարելի կը համարի: Ըստ վերոյ գլխաւորապէս անկէց յառաջ կու գայ որ Նէապոլսեցի փոխանորդը՝ որուն հիմայ Գուպին եւ

[illegible]

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

[illegible]

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ

[illegible]

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒԻՆ

[illegible]

ԵՒ

[illegible]

ՔՆՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

4. [illegible]

գաղթականութեամբ օտար երկիր երթալու․ խոկ արդարին բանութիւնն է՝ օտար հողագործն ազգի մը գալ պատերազմաւ երկրին տիրել, ու բուն բնակչաց մէկ մասը հայրենի երկրէն հեռանալու ստիպել։ Ու պարագաները յետոյին անշքանալուն, արդուերուն ու երբեմն բոլորովին կորսուելուն ալ պատճառ կրնան ըլլալ։ Օրինակ բերենք մեր ազգը․ գրեթէ բոլորը մեր ազգին սկզբնական կենդանի լեզուն ըլլալուն վրայ ու ոչ կը տարակուսի, նոյնպէս Հայկին (կամ՝ ըռհեգեկէն ու առաջուկի շինութենէն ետքը ազգայ բաժնուելու) ատենէն մինչեւ Թորգոմեանց զորք, կամ՝ հայերէն գրերով շարադրելու եւ գրելու սկսուած ատեն՝ Հայաստանի մէջ գտնա ու մաքուր հայերէն խօսելը տարակուսի ասկ չենքնար կենալ։ Ու ատեններ բոլոր ազգն իր սեպհական տեղոյն ու Թագաւորաց տակն ու իր հայրենեաց մէջ միաանդ ժողված ըլլալուն, իր լեզուն կը պահուէր ու իր յատուկ ոճովն ու բառերովը կը խօսուէր։ Փիստանէութենէ ետքը Թագաւորաց ու լեզուին փոփոխանքուան ատեններն երկրին ամէն կողմերը ցրուեցան ալ ցրուեցան՝ բռնաց խառնուած լեզուն գրով ալ կը մշակուէր ու կը կատարելագործէր։ Զի՞նչ կրնար ըսել՝ որ եթէ ազգն իր անվրդովութեամբն իր հայրենի երկրին մէջ մնացած ըլլար, Հայկայ լեզուն՝ թէ որ կատարեալ անպատուութեամբ ալ չըլլայ՝ գոնէ քիչ խառնամանքներով կը պահպանուէր, կը շարունակէր ու կը ծաղկէր։ Անսարակոյս․ որովհետեւ ազգային ի սկզբանէ հետէ միասեռ մնացած ու մէկ լեզու սորված ըլլալով, ու անով իրենց հաղորդակցութիւնն ու գործերը կատարելով, ինչպէս հիմայ Գաղղիացիք, Անգղիացիք, Գերմանացիք, եւ այլն, կ՚ընեն, ի հարկէ ամէն Հայ բուն հայերէն լեզուն անկորուստ կը պահէր․ եւ կատարելագոյն կրթութիւնն ու գիտ ալ վրան գալով՝ անիկա կը ծաղկեցնէր անդադար յաջողութեամբ։ Բայց արտաքին եւ ներքին դժբաղդ պարագաներու ազդեցութեամբ ու պատերազմներու պատճառաւ ազգն իր հայրենիքէն դուրս ելլելու ցրուելու եւ իր մասերն իրարմէ զատուելու ստիպուելով, համաց համաց իր լեզուին մէջ օտար խառնուրդներ մտան, այս եւ այլ ազգաց մէջ բնակելով՝ անոնց լեզուներուն բառերն ու ոճերը սկսան իր մէջը տեղեղել մտնել, արտաքինութիւնը սկսաւ փոխուիլ․ եւ այսպէս նոյն իսկ հայերէն աշխարհաբարն ալ կատարեալ միութիւն մը չկրցաւ ստանալ․ իր մէջն այլ եւ այլ երկիրներու մէջ այլայլութիւններ մտան եւ որը որ ալ կը մնան։

7․ Բայց՝ թէպէտ եւ արտաքին ճնշման պարագայից ստիպելէն ազգ մը բաժնին բաժին ըլլալով՝ իր լեզուին պահպանութեան ու զարգացման մէջ գրոց մեծ արգելքներ գէմ՝ կ՚ելլէն․ սակայն ազգին վրայ սէր ունեցողը՝ պարագային ներածին չափ պարտական է իր գիտց ամէն փոյթն ու ջանքն ի գործ դնել՝ որ իր լեզուն չխանգարուի, չփոփոխուի ու մանաւանդ բոլորովին չանհետանայ ու չկորսուի։ Քաղաքականացեալ ազգաց մէջ հաստատուն սկիզբ մին է որ իր ազգին վրայ սէր ու համարում ունեցող մարդն՝ անոր լեզուին վրայ ալ սէր ու յարգ կ՚ունենայ, անիկա հիմնովին սորվելու եւ գիտնալու չհեռանար, ու անոր պահպանութեանն ու ծաղկելուն համար կրցածին չափ կ՚աշխատի։

Այս խօսքիս իրաւացի ըլլալը յայտնի կը հասկըցուի՝ ան որ Ընդհանուր պատմութիւնը մտադրութեամբ կարդալով կը տեսնէ՝ որ (պատմին առիթով հարկ կամ՝ բռնութիւն չըլլալով) ազգ մը ան ատեն կը սկսի օտար ազգաց լեզուները խօսիլ ու գործածել, երբ որ իր ազգին վրայ ունեցած համարումը պակսելով ու իր նախնեաց բարի սովորութիւններուն վրայ մեծարանքը կորսնցընելով՝ ուրիշ ազգաց ինչ եւ իցէ կարգերն ու սովորութիւնները թեթեւամտութեամբ առնելու եւ բանեցնելու կը յօժարի։ Երբ որ Յոյները իրենց աշխատանքն ու մտութիւնները Հռոմ խոթեցին, յունարէն լեզուն լատիներէնի հետ գրեթէ հաւասար յարգ ունենալ սկսաւ անոնց թեթեւամիտ ու մեղկ հասարակութեան մէջ, որոնց սիրտը հեշտասէր Յոյներուն պերճութիւններն ու չքնաղութիւնները յափշտակած էին։ Այսպէս նաեւ Եւրոպայի քանի մը ազգաց մէջ կը գտնենք անանկ ատեններ՝ որ օտար ազգաց սովորութիւններն առթով մը իրենց մէջ մտնելով, նաեւ անոնց լեզուն ալ իրենց առջեւը յարգ գտած է, ու էր թէ բարձրագոյն կարգերու մարդկան մէջ կրթութեան կամ՝ բարակ քաղաքավարութեան նշան մը սեպուած է՝ ան լեզուն սորվիլ ու խօսիլ։ Ինչպէս տասնուեօթներորդ դարէն ետքը Փրանսիական սովորութիւնները բոլոր հիւսիսային Եւրոպայի մէջ տարածուելով՝ անոր լեզուն ալ սկսաւ յարգ գտնել ու մշակուիլ։ Նոյնպէս եւ Փրանկիական Ա․ Փողոջեայի թագաւորին ատենն Ժողովրդի բարակ սովորութիւնները Գաղղիա մտնելով ու եաչէն քանի մը խաչակցի իշխանուհիներ ալ Գաղղիայի իշխանաց հետ ամուսնանալով, իտալերէն լեզուն սկսաւ Գաղղիայի մէջ յարգ ու գործածութիւն գտնել։ Այս ամենայն վերը ըսած խօսքերնիս կը հաստատեն թէ ցորչափ ազգ մը իր պատուական հայրենի սովորութիւններն օտար ազգաց սովորութեանցը հետ չփոխեր, իր մայրենի լեզուն ալ հաստատ կը պահէ ու աւելի կը յարգէ ու կը մշակէ․ իսկ երբ որ նորասիրութիւնն օտար ազգաց ինչ եւ իցէ սովորութիւններն ազգայնոց մէջ կը բերէ կը խոթէ՝ անոնց լեզուներն ալ ազգային լեզուին յարգն ու սէրը կը նուազեցընեն, որով եւ լեզուին մշակութիւնն ու զարգացումն ետ կը մնայ։

Այս ամենայն ընդհանրապէս ծանուցանելէն ետքն՝ ըսեմ կարգի սեռութիւն մ՚ընենք հին ու նոր ազգաց իրենց յատուկ ազգային լեզուն պահելու, մշակելու եւ ծաղկեցընելու համար ունեցած խնամքին վրայ։

ԳԼՈՒԽ Գ․

Հին ազգաց իրենց լեզուին պահպանութեան ու զարգացման համար ունեցած խնամքը։

1․ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ պատմութեան մէջ աւելի բացած ազգերէններուն վրայ հին ու անուանի ազգաց հետազօտութեան մասին ընթերցողն ակնարկութեամբը պտըտած ատենները՝ չէ թէ միայն անոնց շատերուն փառաց յիշատակները պատերազմներու մէջ ըրած քաջութիւններուն, յաղթանակներուն եւ ըրած աշխարհակալութիւններուն վրայ կը նշմարենք, հապա նաեւ իրենց վրայ ուրիշ գովութեան ու փառաւորութեան հանգամանքներ ու երեւոյթներ կը նկատենք, որոնք վիպումի մարդկեղէն հոգւոյն առաւելին եղանակաւ մը պատիւ կ՚ընեն ու անոր ազնուութիւնը կը բարձրացընեն։ Այս կարգի փառաց ու գովութեան արժանի առաւելութիւններուն մէջ կրնանք ամենայն իրաւամբ գասել այն ազգաց՝ իրենց բուն ազգային լեզուաց վրայ ունեցած սէրն ու յարգը, ու անոր պահպանութեան, գործածութեան ու զարգացման համար ցուցուցած հաստատուն խնամքը։

Մեր հայ ազգին ու ազգային լեզուին նկատմամբ ըսա այսն՝ մասին հայերէն հին պատմագիրքերուս մէջ այս քիչ յիշատակներ կը գտնենք, բայց եղածները մեզի բաւական լոյս կու տան՝ մեր նախնեաց ու մանաւանդ իշխանաց եւ թագաւորաց հայերէն լեզուին գործածութեան ու պահպանութեան վրայ ունեցած փոյթերնին սեպելու համար։ Աշխարհաւ նախահայրը Հայկայ որէն սկսելով ամէն նահապետներուն ու թագաւորներուն իրենց բնակած տեղերուն կամ՝ շինած քաղաքներուն, աւաններուն ու նոյն իսկ գետերուն, կամ սա ու ան տեղն եղած նշանաւոր յաղթութեան մը՝ դէպքի մը յիշատակին համար սեպհական հայերէն անուններ դնելը (Հայք, Գեղամայք, Հայկաշէն, Հառախոտ, Ցոլակերտ, Գեղարքունի, Վանի, Մասիս, Տիգրանակերտ, եւ այլն,) իրենց լեզուին վրայ ունեցած սէրն ու համարումնին ցուցընել ուղիղնուն նշան ու հաւաստութիւն մին է։ Հայկէն քիչ մը ետքը մեր Արամ նահապետին՝[1] նոյն իսկ Կապադովկիացւոց հայերէն լեզուն սորվիլ ու խօսիլ տալու մասնաւոր խնամքը ասոր ապացոյց մին է՝ որ նոյն ատենները մեր նախնիք իրենց լեզուն շատ մեծարել կը համարէին․ ու թէ որ օտարաց կամ՝ բուն Հայաստանէն դուրս գտնուողներուն նոյնը մշակել տալու փոյթ կը տանէին, որչափ եւս առաւել բուն հայրենի երկրին ու ազգին մէջ նոյնին պահպանութեանը, գործածութեանն ու ծաղկելուն մասին ու մտադիր եղած են։ Այս խօսքիս հաստատութեան վկայ կրնան ըլլալ այն հայերէն մաքուր լեզուով շարադրուած Գողթան երգերն, ազգային զրոյցներն ու առակներն, որոնց սկիզբն անյայտ՝ բայց ստուգիւ քրիստոնէութեան առենէն շատ դարեր առաջ Հայ ժողովրդեան բերանը կը պտտէին, ու որոնց միայն քանի մը պատառական մնացորդները Խորենացին Մովսէս իր պատմական գործին մէջ ժողված պահած ըլլալով, անոնց քիչ շատ ճաշակը մեզի ալ նախնեաց շարադրողներուն իրենց մայրենի լեզուին վրայ ունեցած խնամքը կը ցուցնէն։ Թող ուրիշ հին մատենագրաց (Ագաթանգեղայ, Փ. Բուզանդայ, Գ. Մամիկոնեանի,) գրոց մէջ պահուած քանի մը առածները կամ՝ առակաւոր խօսքերը[2]։

Այս ամենայն կ՚ըսենք ազգերնուս շատ հին ժամանակներուն կամ՝ նախնագոյն դարերուն համար, երբ որ դեռ՝ Արշակունեաց տիրապետութենէն շատ առաջ (որ Վաղարշակի ատենը Քրիստոսէ մէկ ու կէս դար առաջ սկսաւ,) բուն հայազգի իշխանք կամ՝ Հայկազունեաց երկրին ու ազգին կը տիրէին ու անիկա կը կառավարէին։ Իսկ աս ժամանակները՝ հին պատմութեան առջեւած աղօտ լուսոյն մէջ անանկ պարագաներ կը նշմարենք՝ որ նոյն իշխանաց ու տերանց եւ անոնց հետ բոլոր ազգին ալ առհասարակ սեպհական լեզուին պահպանութեան ու գործածութեան համար խնամոտ ու ժիր ըլլալը յայտնապէս կը ցուցընեն։ Ինչու որ՝ սա բուն Հայկազուն իշխողներէն ետքն ու առաջին արշակունի թագաւորներուն՝ Պարթեւաց ու Պարսից սովորութիւններուն ու թերեւս նաեւ լեզուին՝ Հայաստանի սիրել սկսելէն առաջ՝ Մեծին Աղեքսանդրի յաջորդներուն կամ՝ Սելեւկեանց թագաւորներուն հրամանաւը Հայաստանի վրայ կուսակալներ դրուած ատենը, (որոնք ետքէն թագաւորական անուն ու իշխանութիւն ալ առին,) Հայաստանի սահմաներու մեծնալով՝ կամ՝ իրեն հետ ուրիշ դրացի երկիրներ ալ միանալով՝ ազգային լեզուն այն եկամուտ ժողովուրդներուն բերանն ալ կը խօսուէր․ մինչեւ՝ ըսա Ստրաբոնի[1] ամէնքն ալ մէկ լեզու մէկ բարբառ կը գործածէին։ Այնկան ալ հաստատուն վկայութիւն մին է ազգային լեզուին մեծ խնամքով պահուած ըլլալուն եւ ամէն ժամանակ կենդանի գործածութեան մէջ գտնուելուն համար։

Այսոնցմէ աւելի՝ հայ լեզուին անընդհատ գործածութեան մանաւանդ թէ ի ծաղիկ ու պայծառութեան մէջ մնալուն համար մեր նախնեաց ունեցած խնամքին յայտնի ապացոյց ու վաւերական վկայութիւն մը պէտք է սեպել այն պարագան՝ որ հայերէն սեպհական դրութեամբ ու նշանագրերով գրքեր շարադրուելու ու թարգմանուելու սկսուած ատեն՝ լեզուն իր կատարելութեան՝ կրնանք ըսել՝ ամենայարմար աստիճանը կամ՝ կատարը հասած էր։ (Աղաթանգեղոսները,) Սահակները, Մեսրոպները, Եղիշէները, Խորենացիները, եւ այլն, նոյն լեզուն ամէն հանգամանօք կատարեալ կերպարանքի մէջ գտնելով՝ ամէն գեղեցիկ, մտածութիւններն ու պարագաներն անով յաջողակի գրի կ՚առնէին։ Լեզուի մը իր գրականութեան առաջին շրջանին մէջ՝ մանաւանդ թէ անոր սկզբան ժամանակներն աս աստիճանի կատարելութեամբ յերեւան գալը, ընաւ տարակոյս մը տեղի չձգեր՝ իր պահպանութեանն ու մշակութեանը վրայ ազգին մէջ ամէն ժամանակ բանեցուած խնամքին ու զգուշութեան նկատմամբ։ Մեր ազգային պատմութեան հին յիշատակարանները ու հեղինակները կարեւոր հնութեամբ ու մասրութեամբ կարգադրելն ու առհասարակ լեզուներուն վրայ գիտնական քննութիւններ բնախօսն աս բանիս վրայ անձամբ համոզուելով՝ խօսքերնուս ճշմարտութեան չէ թէ միայն համաձայն հապա նաեւ վկայ ու պաշտպան կրնան ըլլալ։—

[illegible]

ԵԱՐՈՑԱՅԱՆ

Ընթ. Լէմնէյէ։

Շատ անգամ աղքատութիւնը պատճառ մը կ՚ըլլայ, որով շատերուն ոգիներ բաներ կ՚ուզեն իրենց օրինաւոր ընել, որոնց չէին կրնար ամենեւին տեղի տալ արդարութեան ու վայելչութեան սովորական օրէնքները։ Բայց Ըստոն Լէմնէյի անուամբ գծագրիչ պատանի մ՚այսպիսի պատրաակէ չխորտեցաւ եւ ոչ այնպիսի ատեն մը՝ ուր որ սովորի նեղութենէ մը կը տառապէր, եւ միայն իր արդարասէր համեստութեամբը գոհ եղաւ։

Լոնտոնի երեւելի քաղքի մը մէջ շատ տարիներ յաջող բախտի մը քաղցրութիւնը վայելելէն վերջը, անակնկալ փոթորիկի մը պատճառաւ իւր գերը յանկարծ վերջին աստիճանի խեղճութեան մէջ ինկած գտաւ։ Իրեն հայրն, որն որ թէպէտ սկզբան շատ հարուստ վաճառական մին էր, բայց միանգամայն ամէն բան իր իրեն անձամբ ու միայն կառավարելու նախանձաւոր ըլլալով՝ երբեք անոր խորհուրդ չէր հարցըներ, իր գործերուն գէշ առաջնորդութեանն եւ անկեղծ դժբախտութեան մը պատճառաւ յանկարծ սնանկացաւ, եւ բազմութեամբ վրան թափուած պարտատէրներէն բոլորովին կողոպտուեցաւ։

Լէմնէյի պատանին գեղեցիկ եւ խմաստուն հոգի մը հետ ամուսնացած էր, զոր որ իր անձին պէս կը սիրէր, եւ կինն ալ սիրալիր կը սիրուէր։ Իրենց երկու սրտերը՝ երկու աշխարհքիս ամենէն շնորհալից եւ սիրուն արարածներն, իրենց հաստատուն ուրախութիւններն էին։ Իրենց առաջուտեան վայրկեաններուն մէջ՝ աս իրենց սիրուն քաղցր պտուղներուն մեծնալուն, անոնց փոքրանիկ յաջող զուարթութեանց եւ ազատ հարազատութեանց վրայ հոգար ու մէկ յուսալից խորհուրդներ կ՚երեւակայէին, երբոր մէկ վայրկենի մէջ ամենայն ինչ ինկաւ կործանեցաւ։ Ամէն բան կորսնցուցած՝ խեղճ Լէմնէյին ձեռքը միայն փոքր արտ մը մնաց, որն որ իր ամուսինէն իրրեւ օժիտ առած էր։

[1] Մ. Խորեն. Պատմ. Հայ. Գիրք Ա. Գլ. ԺԴ.
[2] Տես ասոնց վրայ առանձինն Հ. Յովսէփեան Ա. Գաթըրճեան՝ Սկզբնաւորութ. Մատենագրութեան Հայոց. Հատ. Ա. Տես նաեւ Պր. Էմինի Հաւաքածոյ Հնութեանց Հայաստանի։

[1] Ստրաբոն․ Գիրք ԺԱ․ Գլ. 528.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԴՐԱՄԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1856		23 (3)	24 (5)	25 (6)	26 (7)	27 (8)	28 (9)	
[illegible] 100 [illegible]	[illegible]	88 3/4	88 3/8	88 1/2	88 3/4	88 1/8	88 1/4	2 [illegible]
[illegible] 100 [illegible]	" "	106 3/4	106 3/8	106 3/4	106 3/4	106 3/4	106 1/2	1/4 " "
[illegible] 300 [illegible]	" "	—	—	—	—	—	—	2 " "
[illegible] 1 [illegible]	" "	10,18	10,18	10,18	10,18	10,18	10,17	3 " "
[illegible] 100 [illegible]	" "	78 1/2	78 1/2	78 1/2	78 1/2	78 1/2	78 1/4	2 " "
[illegible] 300 [illegible]	" "	123 1/2	123 1/8	123 1/8	123 1/2	123 1/2	122 1/4	2 " "
[illegible] 300 [illegible]	" "	105	105	105	105	105	105	2 " "
[illegible] 300 [illegible]	" "	123 3/8	123 1/8	123 3/8	123 3/4	123 1/4	123 1/4	2 " "
[illegible] 120 [illegible]	" "	105 1/8	105 1/2	105 1/4	105 1/2	105 1/2	105 3/4	3 " "
[illegible]	[illegible]	—	—	—	—	—	—	31 [illegible] "
[illegible] " " "	"	259 1/2	260	260	260	260	262	31 " "
[illegible]		9 1/4	9 1/8	9 3/8	9 3/8	9 1/4	9 5/8	
(Agglo) [illegible]		8 1/2	8 1/4	8 1/4	8 1/4	8 1/4	8	

ՎԻԷՆՆԱ · [illegible]